

KUI PRAGMATISM asub domineerima põhimõtete üle, hajuvad põhimõtete tuules ka õigusriigi garantiid

Täna öösel toimus devalveerimine

Allar Jõks

advokaatibüroo Sorainen nõunik

Keskööl toimus devalveerimine. See ei ole halb näli. Täna seaduse jõusse astunud lisaeelarvega seotud seadustepakett võiks oma kujunemistolult ja õiguskvaliteedilt kanda nime „Õiguspõhimõtete devalveerimise akt“.

Lisaeelarvega ei kujundatud ümber mitte ainult tulubaas, vaid ka põhiseaduses sisalduvad väärtushinnangud.

Põhiseadus sisaldab põhimõtteid, mis on põhiõiguste süstematiseerimise ja kaitsmise nurgakivid. Riigikohus on 16 aasta jooksul ladunud neist õigusriigi vundamenti.

Mis põhimõtetest käib jutt? Üks neist on õiguskindlus, mis hõlmab õigusselguse ja õiguspärase ootuse printsiipi.

Igaühel peab olema võimalik kujundada oma elu mõistlikus ootuses, et õiguskorraga talle antud õigused ja pandud kohustused püsivad stabiilsed ega muutu rabavalt ebasoodsas suu-

nas. Teise pensionisambasse tehtavate riigipoolsete maksete peatamine on juba ajalugu. Täna käibemaksuseaduses ja keskkonnatasude seaduses kehtima hakanud muudatused ning õpelaenude riigipoolse kustutamise lõpetamine riivavad intensiivselt õiguspärase ootuse põhimõtet.

Eelõeldu ei tähenda, et õiguste piiramine või soodustuste lõpetamine oleks lubamatu. Põhiseadus ei taga õiguspärasust, et head ajad jätkuvad, ega nõua kehtiva regulatsiooni kivistamist. Õigussuhted tuleb muutunud oludele ümber kujundada. Iga sellise otsusega käivad alati kaasas nii võitjad kui ka kaotajad. See on märk riigi tehtavate valikute keerukusest. Õiguskaitse keelde tõlgituna tähendab see eri põhiõiguste ning nende taga peituvate huvide ja väärtuste hoolikat kaalumist.

Solidaarsuse sisutus

Otsus, kuidas ja keda eelarvet kärpides eelistada, on seadusandja teha. See ei tohi olla aga meelevaldne ja peab lisaks õiguskindluse põhimõttele arvestama kavordse kohtlemise ja sotsiaalarriigi printsipibist lähtuva solidaarsuse põhimõtet. Raskest ajal tähendab solidaarsus valu jagamist. Viimase poole aasta jooksul on solidaarsus kui printsiip oma sisu minetanud. Meenutagem kas või, kes on eelarvekärbetesse pääsenud või kui õiglased paistavad hädavajalikud muudatused töölepinguseaduses.

Õiguskindlus tähendab muu hulgas, et riik ei kehtesta uut regulatsiooni meelevaldselt ja

Õiguskindlus tähendab muu hulgas, et riik ei kehtesta uut regulatsiooni üleöö.

Tervitatav oleks teise lisaeelarvega seotud muudatuste kohtumenetlus.

üleöö. Põhiseaduse § 108 kohaselt jõustub seadus kümnendal päeval pärast avaldamist. Ajavahemik seaduse vastuvõtmisest kuni jõustumiseni peaks jätma isikutele piisava aja sätestatud õiguste ja kohustustega tutvumiseks ning oma tegevuse ümberkorraldamiseks.

Käibemaksuseaduse muudatused võeti vastu 18. juunil, avaldati Riigi Teatajas 26. juunil ja jõustusid 1. juulil.

Avaldamise ja jõustumise vahelohe jäi neli päeva, neist kaks puhkepäeva. Kas see on piisav? Selleks tuleb hinnata õigussuhte muutmise ulatust ja sellele tulenevate ümberkorralduste vajadust, samuti seda, kas muudatus oli õiguslikus olustikus ettenähtav või ootamatu.

Käibemaksu määrade muutmise sisuliselt üleöö koormas ebamõistlikult ettevõtjaid, põhjustades ettenägematuid kulusi. Muudatus mõjutab juba sõlmitud lepingute täitmist. Võttes arvesse riigijuhide retoorikat alates mõõdunud stigisest, võib käibemaksu tõstmist pidada ootamatuks.

Põhiseaduslikkuse hindamine on kohtu kätes. Kohtumenetlus teeb aga keeruliseks asjaolu, et vastused peituvad seal, kus kohtuvad õigus ja poliitika. Teise lisaeelarvega seotud muudatuste kohtumenetlus oleks õiguskorra stabiilsuse huvides tervitatav ja paneks õigusloojad ehk tõsisemalt mõtlema oma tegude tagajärgedele.

Mis õigustaks eelnõude kiirmenetlust? Vaieldamatult peavad olema kaalukad põhjused, näiteks vajadus reagerida majanduses toimuvale. Kuid admi-

nistratiivne ja poliitiline suutmatuse otsuseid õigeaegselt vastu võtta ei õigusta hea õigusloome tava eiramist. Riigikogus esindatud erakondade loidud ja koostöö puudumist ei saa kompenseerida õitööga. Kui bussijuhid ei tohi üle kaheksa tunni järjest roolis olla, miks siis arvatakse, et 24 tundi ööpäevas võib seadusi vastu võtta?

Hea õigusloome tava eeldab, et kaasatakse asjasse puutuvad isikud, analüüsitakse kavandatavate muudatuste mõju ja jäetakse piisav aeg jõustumiseks. See peab tagama õigusaktide rakendatavuse, sealhulgas õigusselguse.

Milleni võib viia see, kui seaduse sisu pole normi rakendajale ja adressaadile üheselt mõistetav, näitas ilmekalt Sylvesteri maksuvaidlus. Täna jõustunud seadustest ei ole töölepinguseadus mitte ainuke, mis õigusselgusega ei hiilga.

Väärtuste murendamine

Jõustumiseks jäetud lühikene aeg pärsib ka põhiseaduslikkuse järelvalvet, mida president seadust välja kuulutades teostab. Ega asiata rõhutanud president lisaeelarve seaduste paketti välja kuulutades, et „olukord, kus seadavõrd erineva reguleerimisala, sisulise ja normitehnilise kvaliteediga seadused on omavahel liidetud ning nende väljakulutamise otsustamiseks jääb lühem aeg kui põhiseaduse §-s 107 ette nähtud kaks nädalat, iseloomustab kahetsusväärset seadusandja poolt hea riigiõigusliku tava klüsmärgi alla seadmist“.

Kas on põhjusi rääkida õigusriigi

kriisist? Kindlasti mitte, sest eraldi võttes ei tekita ükski eespool toodud näide ärevust. Kuid kogumit vaadeldes võib näha, kuidas me eemaldume sammhaaval õigusriiklikest väärtustest. Protsess sai hoogu esimese lisaeelarve „turbomenelusega“, kus eelarve seoti usaldushäälsetusega, ja tipnes teise lisaeelarve jõustumisega. Kui kõik ongi toimunud heas usus, siis ei maksa unustada, et ükski valitsus ei ole igavene. Ja valesse kohta sisetatud rajal on edaspidigi mugav sammuda. Seetõttu on ka mõistetav, miks avalikkis võitis nii valuliselt vastu karistusseadustiku ja erakorralise seisukorra seaduse muudatused. Seaduskuulakas ja õigusriigi igikestvusse uskuv kodanik ei kardaks meelsuskontrolli ega kaitsväe kasutamist rahumeelse meelevalduse vastu.

Kuuldavasti on tulemas kolmas lisaeelarve. Iäab loota, et kriitilistes ja erakorralistes tingimustes jääb riigivõim seotuks põhiseadusest tulenevate nõuetega. Majandusaraskuste ilmetamise abinõud ei või põhiõiguste olemuslikult muuta.

Seal, kus pragmatism asub domineerima põhimõtete üle, hajuvad põhimõtete tuules ka õigusriigi garantiid. Kui krooni väärtuse vähenemisel võib olla majandust elavdav efekt, siis õiguspõhimõtete devalveerimise mõju on pöördumatu ebasoodne. Õigusriigi kaitsmine maksab, kuid õigusriiki maksab kaitsta. ♦

ILLUSTRATSIOON: ALARIPALLOIT

